

KIRJAINPÖLKKÖ
KIRJASTO
KIRJAINPELLONKATU 3
00500 TURKU

Tietokoneverkot ja tutkijat

J. P. ROOS

Tuleeko tietokoneverkoista koskaan varsinaisia kansalaisverkkoja vai jäävätkö ne etuoikeutettujen ylellisyydeksi ja firmojen kommunikointivälineeksi? Mielikuvitushan voi lähteä lentoon ja voi kuvitella kuinka kirjastot, informaatiopalvelut, työnvälitys, koulut, muuttuvat kansalaisten pystyessä kommunikoidaan niiden kanssa kotoaan, kuinka kirjeiden kirjoittaminen kokee uuden renessanssin, kuinka yksityisen ja julkisen väliset raja-aidat kaatuvat ym.

Paras esimerkki jo nyt toimivasta kansalaisverkosta on Ranskan maanmainio Minitel, joka on lähes kokonaan korvannut puhelinluettelot, aikataulutiedustelut, jonka kautta kansalaiset tilaavat ostoksia, lukevat uutisia ja niiden analyysseja, hakevat mitä erilaisimpia tietoja. Siitä tosin yleensä muistetaan mainita vain "Minitel Rose", seksipalveluyhteydet. Minitel Rose perustuu juuri tuohon henkilökohtaisen ja julkisen sekoitukseen joka on ominainen tietokonekommunikaatiolle. Monen suomalaisenkin olisi varmasti paljon helpompi purkaa seksuaalisia estojaan verkoilla kuin esimerkiksi kontaktipuhelimen tai paikallisradioiden yolinjojen kautta.

Otan lähtökohdakseni Mika Böökin kirjan tietokoneverkoista, jonka esittelin äskettäin T & E:ssä. Böök kysyy, mitä oikein on kommunikointi tietoverkkojen kautta, millaiset inhimilliset suhteet ovat mahdollisia ja havaitsee, että tietoverkot tuovat takaisin kirjoittamisen olennaisena kommunikointitoimintana. Böök kuvaa tietoverkon välittämää suhdetta suhteeksi lukijan ja kirjailijan välillä, sillä erolla että kumpikin on vuorollaan kirjailija ja lukija! Tämä avaa aivan uusia näkymiä reseption ja tekstitulkinnan problematiikkaan.

Hän myös osoittaa kirjassaan kuinka tällainen kirjoittaminen ja "tietoverkkoystävyyt" voi olla

luonteeltaan paljon intiimimpää ja avoimempaa kuin paperille kirjoittaminen. Se on jotain puheen ja kirjoituksen välillä olevaa, yksityisyyden ja julkisen sekoitusta. Kirjoittaessaan on yksin mutta kuitenkin kommunikaatio voi olla melkein välitöntä.

Kysymys on siis kielestä, tekstistä, ei mistään uudesta ilmaisuvälineestä. Tietokoneverkon vaikutus on siinä, että näistä "monologeista" tulee puoli-julkisia, välittömiä, henkilökohtaisia. Tietokoneverkkojen keskusteluterhot pullottavat toisilleen tuntemattomien kovien tekniikan miesten intiimejä, pehmeitä, paljastuksia. Böökin oivallus, että kysymys ei ole "tiedosta" vaan kirjallisesta, välittömästä, henkilökohtaisesta tekstistä on mielestäni erittäin merkittävä. En vain usko, että tämä johtaa runoilun räjähdysmäiseen kasvuun, vaan pikemminkin kuvittelisin tuotettavan tietoverkkopäiväkirjoja, tunnustuksia, elämäkertoja, haastatteluja, ja ennen kaikkea kirjeenvaihto kokee uuden renessanssin.

Böök on tässä suhteessa erittäin toiveikas. Hän näkee maailman jossa ihmiset kommunikoivat keskenään hyvin monipuolisesti tietoverkkojen välityksellä, eivät siis suinkaan ainoastaan tietojen ja uutisten välittämiseksi vaan vapaasti ja vuorovaikutuksellisesti kirjoittaen, luovina kirjoittajina. Böökin visiossa maailma on täynnä luovia kirjoittajia, jotka kommunikoivat keskenään, jokaisesta ihmisestä voi tulla aivan eri tavalla tekstin tekijä ja muokkaaja.

Käytäntö tällä hetkellä on kuitenkin aivan toinen. Verkkojen käyttäjiä on vähän ja he ovat joko tietokonefriikkejä (tai niitä joille tietokoneet ovat jo tylsää jokapäiväistä työtä ja joille verkot tarjoavat eräänlaisen varaventiilin) tai sitten muunlaisia harvalukuisia aktivisteja, eräiden kehittyneiden firmojen ohella. Esimerkiksi voisin kuvitella että Green-

peace käyttää hyväkseen tietokoneverkkokommunikointia ja tiedonhankintaa. Böökin kuvaus Greenetistä ja sen käytöstä osoittaa, että siellä toimii lähinnä eri alojen aktivisteja. Tosin verkot saattavat imaista tällaisen aktivistin niin ettei hänestä muuten mitään kuulukaan!

En tunne hyvin yksityistä sektoria vaan kokemukseni ovat pääasiassa yliopistomaailmasta. Tosin, kuten Böökin kirja osoittaa, on olemassa loputon määrä tiedonhankintamahdollisuuksia, tietopankkeja, uutispalveluita etc. joita kuka tahansa voisi käyttää (jos on valmis maksamaan aikamoisia summia vuosimaksuina, yhteysmaksuina, laitehankintoina).

Rahvaan tietoverkot kuten Ranskan Minitel ja meidän Telesampomme ovat suhteellisen kömpelöitä, hankalakäyttöisiä ja hitaita. Periaatteessa, kun yhteydenotot nopeutuvat ja systeemit tulevat helpommiksi käyttää, on selvää, että Minitel-tyyppinen kommunikaatio lisääntyy.

Loppujen lopuksi tietokoneverkkojen nykyinen suurin merkitys on siinä, että ne ovat moderni posti, jotain postin ja puhelimen väliltä. Puhelimen ja tietokoneverkkoyhteyksien suuri ero on siinä, että viestin voi lähettää milloin haluaa, se on välittömästi perillä ja vastaanottaja voi reagoida siihen milloin haluaa. Puhelimen käyttö edellyttää että kaksi ihmistä on samaan aikaan tavattavissa ja kummallekin yhteys tapahtuu sopivaan ajankohtaan. Näinhän ei useinkaan ole vaan puhelimeen vastaaminen vie aina aikaa jostakin muusta. Postin suuri ero on tietysti pitkät viiveet. Lähetät kirjeen ja vaikka vastaus tulisi paluupostissa niin saat odottaa viikon. Sinä aikana on moni viesti ehtinyt vilahtaa edestakaisin verkossa. Sitä mukaa kun postit liikelaitostuvat on odotettavissa että tavanomaiset kirjeet kulkevat yhä hitaammin.

Mutta tietokoneverkon suuria harmejä ovat toisenlaiset odotusajat. Kun on jo tottunut mikroja käyttäessään siihen, ettei juuri tarvitse odottaa, riittää vain napin painallus ja teksti on muokkausvalmiina edessä, ohjelma käyttövalmiina jne, niin yhteydenottojen pitkät odotusajat, loputtomat numerojonot (joista ainakin osa pitäisi säilyttää erossa koneesta!), valikoista toiseen siirtymiset ovat tuskastuttavia.

Yhteydenoton suhteen yliopiston oma verkko on toista luokkaa. Kun on kytketty verkkopalvelijaan, niin yhteydenotto on nopeaa ja kätevää. Sen sijaan tämän jälkeen on kaikki todella onnettomasti suunniteltu. Ei valikkoja, ei tehokasta apujärjestelmää, suunnaton määrä odotusta, pienetkin laitteistoerot tuottavat vaikeuksia, mikään ei tule ilmaiseksi.

Itsekukin meistä on luultavasti opetellut erinäisiä täysin virheellisiä ja hyvin monimutkaisia tapoja navigoida verkossa, jotka kuitenkin tuottavat tuloksia. Käsikirjoja on olemassa, mutta niitä pitäisi selailta jatkuvasti ja eräitä käsikirjoja en ole koskaan edes nähnytäkään (kuten Vaxtermin käsikirja!)

Kaiken kaikkiaan tietoverkko saattaa olla hauska leikkikalua, mutta hyötykäyttö on jo toinen juttu. Seuraavassa omat pääasialliset tietoverkko käyttömuotoni:

1. pikaposti yliopiston sisällä ja yliopistojen välillä. Tämä toimii hyvin ja nopeasti. Se edellyttää vain sitä, että vastaanottaja avaa yhteyden vähintään muutaman kerran viikossa. Osoitteisto on kohtalaisen yksinkertainen, mutta mitään osoitehakemistoja ei edes ole olemassa, sinänsä uskomaton osoitus siitä miten surkeasti kaikki on järjestetty, kun taloudellista intressiä ei ole. Likiäpitäen ainoa keino hankkia jonkun osoite on ensin soittaa tai kirjoittaa!

2. Tekstien lähettäminen. Tämä on jo hankalampaa ja on vaatinut yhtä ja toista teknistä opettelua, mutta sujuu jo kohtalaisesti. Se edellyttää että vastaanottaja myös pystyy purkamaan ko. tekstit ulos koneestaan, mikä ei ole itsestään selvää. Hyöty on ilmeinen: ei tarvitse tulostaa, ei kopioida vaan voi lähettää suoraan, koneelta koneelle.

3. Pikaviestin välittäminen kansainvälisesti. Tämä on jo harvinaisempaa. Omassa tutkijayhteyspiirissäni vain hyvin harvoilla on toimiva yhteys. Mutta jos yhteys on ja jompikumpi on saanut viestin perille, niin sen jälkeen kaikki on yksinkertaista. Periaatteessa tällöin esim. yhteinen tekstien tekeminen on mahdollista. Tosin telefaxit ovat mahdollistaneet yhteydenoton, jonka teho ja helppous ovat aivan toista luokkaa.

4. "Tietokonekokoukset". Tällä harhaanjohtavalla termillä tarkoitetaan aiheen mukaan ryhmiteltyjä foorumeita, joissa voi selailta toisten kirjoittamia viestejä ja lähetellä omia. Ne ovat erittäin hyödyllisiä neuvontakanavia, joissa monet tekniset ongelmat ovat ratkenneet. Tällöin juuri tietokonefriikeistä jotka vastaavat kysymyksiin on tavattoman suuri apu.

Sen sijaan sisällölliseen keskusteluun tietokonekokouksista ei näytä juuri olevan. Tällöin tulemme taas käyttäjäkynnyksiin. Käyttäjiä on vähän, viestien selailu ja ennen kaikkea niihin palaaminen hankalaa, tallettaminen kömpelöä (ah kun olisi valikko josta voisi vain valita: talleta, minne), liian pitkät viestit tuskastuttavia ja ylipäänsä kaikki hidasta. Samassa ajassa kun on selailtu yhden pitkän monisteen, artikkelikokoelman tai lehden voi vilkaista vain muutaman viestin.

Itse olen osallistunut ennen kaikkea Helsingin yliopiston Porta-Comiin, jonka lempinimiä ovat Porsaskommuuni, porsastelu etc. Siellä toimii tavaton määrä keskustelufoorumeita, joista suurin osa on pelkkää huuhaata. Samat nimetä näkyvät jokaisessa, aktiiveja porsaskommuunilaisia on ehkä 40—50, kaikkiaan käyttäjiä kaiketi n. 1 000. Omat kokemukseni ovat pääasiassa myönteisiä, joskin harmin aiheita on. Esimerkiksi suosittu neuvontakoukukset ovat jo nyt niin laajoja että jonkin tiedon etsiminen niistä on täysin mahdotonta. Kuitenkin jos joku onnistuisi kehittämään hakujärjestelmän jossa hakusanan perusteella voisi löytää vastauksen itseään askarruttavaan kysymykseen niin jo vot! Tällä hetkellä suurin osa viesteistä on omalta kantaltani kuitenkin pelkkää "hälyä".

Rnews ei ole paljon parempi. Siinä on parempi hakemisto ja selailumahdollisuus, mutta sielläkin suurin osa on pelkkää hälyä. Nämä järjestelmät ovat monella tavalla verrattavissa sanomalehtiin: vain juuri tullut viesti on helposti saatavissa, jos on viikon poissa niin tulleita viestien määriä tuskin jaksaa kahlata läpi, kaikki vanha on hyvin hankala löytää. Mutta tuoreen lehden selailussa sanomalehti on täysin ylittämätön verrattuna tietoverkkoon, vaikka Hesari kuinka tekisikin parhaansa lehden selailun vaikeuttamiseksi.

5. Tämän lisäksi käytän yksityistä Telesampoa pankiyhteyksiini. Tässäkin valikot ja toiminnot ovat niin surkeita ja alkeellisia että yhteydenotot ovat jääneet aivan minimiin. Ei voi juuri sanoa että kaupallisella puolella olisi vielä päästy yhtään sen toimivampiin käyttäjäliitännöihin kuin yliopiston puolella, pikemminkin päin vastoin! Virhemahdollisuudet ovat todella suuria. Odotan vain kun teen jonkin todella rankan pilkkuvirheen maksatuksessa ja joku häviää rahojeni kanssa! (Onneksi marginaalit ovat yleensä aika pieniä, mutta toisaalta esimerkiksi palkan humahtaminen kaivoon yhdessä kuussa olisi aikamoinen taloudellinen katastrofi)

6. En ole siis käyttänyt oikeastaan lainkaan varsinaisia tietoverkkoja, Greennetiä, easynetiä ja

vastaavia. Periaatteessa kynnys ei ole suuri mutta silti: on kirjoitettava lisää pitkiä tunnussarjoja, muistettava salasanoja, maksettava laskuja. Ei kiinnostu! Kaikki on kuitenkin omasta työstä pois.

7. Ohjelmien ja sen sellaisen siirtelyyn en ole edes viitsinyt ryhtyä, vaikka periaatteessa tiedän, miten se tehdään. Tässä pienimmätkin asetusten erot ovat tuhoisia ja lisäksi vielä ovat nuo virukset, jotka vaanivat kaikissa com ja exe-päätteisissä tiedostoissa.

Tietokoneet luovat suunnattomat määrät hukka-aikaa jota voi kuitenkin kutsua työnteoksi. On suunnattoman helppoa käyttää yksi päivä pelkkään erilaisten pikku asetuksien tekemiseen ja muuttamiseen ja kokeiluun. Uuden ohjelman käyttöönotto vaatii tavattomasti aikaa, jopa niin että päivittäminen alkaa tuntua yhä vastenmielisemmältä. Ongelmana on vain se, että jos ei päivitä, jää kohta omaan maailmaansa josta ei ole kommunikatioyhteyttä muualle lainkaan.

Toisin sanoen: en neuvo kenellekään, joka ei ole varsinaisesti kiinnostunut tietokoneista vielä tässä vaiheessa ryhtymään omatoimisesti tietoverkkoihin, ellei se tule aivan itsestään ja ilmaiseksi (jälkimmäinen pitää usein yliopistolla paikkansa, edellinen ei koskaan). Kannattaa odottaa vielä muutama vuosi, ehkä järjestelmät ovat silloin mukavampia käyttää. Nyt niihin tuhlattu aika on ja pysyy tuhlattuna aikana (opettelusta nyt on luultavasti vain haittaa!). Ainoa mitä todella suosittelen on kaikkein yksinkertaisin perusyhteys, se että voi ottaa vastaan ja lähetellä yksinkertaisia viestejä. Ja jos pöydällä on Telefax, niin senkin voi unohtaa.

Saattaa olla että olen tässä ylivarovainen. Lukekaa esittelyni Böökin kirjasta T & Essä, joka on kirjoitettu vajaa vuosi sitten, siinä esiintyy toinen, optimistinen minäni!

LÄHDE:

Mikael Böök: Näbyggaren. En undersökning av den moderna posten Folkets bildningsförbund, Helsingfors 1989.